

1981/82:17

Tisdagen den 3 november

Kl. 15.00

1 § Svar på frågorna 1981/82:13 och 6 om innebörden av visst uttalande av försvarsministern om neutralitetspolitiken

Anf. 1 Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! Olof Palme har frågat mig om jag klart och entydigt kan ta avstånd från ett påstått uttalande i en tidningsintervju av försvarsminister Torsten Gustafsson. Uttalandet har återgivits på följande sätt: "Även om vi betraktar oss som neutrala, så vet vi var vi hör hemma."

Oswald Söderqvist har åberopat samma uttalande med tillägget: "Amerika är ju den stora demokratin." Han har frågat försvarsministern vad denne avser med yttrandet i fråga.

Efter överenskommelse med försvarsministern besvarar jag båda frågorna i ett sammanhang.

De i pressen återgivna meningarna har *inte* godkänts av försvarsminister Torsten Gustafsson. Som han har framhållit i tidningen Arbetet innebär de en förvanskning av hans uttalande om den svenska neutralitetspolitiken.

Regeringens syn på neutralitetspolitiken är väl känd. Alliansfriheten i fred, syftande till neutralitet i händelse av krig, är sedan länge fastslagen av statsmakterna. Denna politik är djupt förankrad hos det svenska folket och utgör grundvalen för vår säkerhetspolitik. Innehållet bestämmer vi själva utan någon yttre inblandning. Vi undviker varje bindning till andra makter, som kan leda till att självständigheten beskärs.

Ett starkt folkförsvar är en förutsättning för att denna hävdvunna politik skall kunna upprätthållas på ett trovärdigt sätt.

Vår säkerhetspolitik innebär däremot inte någon ideologisk neutralitet eller åsiktsneutralitet. Vi gör *ingen* hemlighet av att vi tillhör den västerländska demokratiska kulturkretsen. Demokrati, frihet och mänskliga rättigheter utgör omistliga livsvärden. Detta för oss alla självklara förhållande har också offentligt och med kraft slagits fast vid flera tidigare tillfällen.

Tisdagen den
3 november 1981

*Om innebörden
av visst uttalande
av försvarsminis-
tern om neutrali-
tetspolitiken*

Anf. 2 OLOF PALME (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret.

Den senaste veckans händelser har understrukt hur viktigt det är att fullkomlig klarhet råder om den svenska neutralitetspolitikens innebörd. Den måste även i fredstid hävdas med fasthet och konsekvens. Vi måste ha vilja och förmåga att värna svenskt territorium mot varje kränkning. Vi får icke hos någon skapa farhågor eller förväntan om avsteg från den valda handlingslinjen.

Vi måste också skilja mellan vår grundläggande säkerhetspolitik och vår självklara anslutning till demokratins grundläggande värdering, liksom vår lika självklara rätt att uttala oss om olika internationella frågor, även om det skulle gå en stormakt emot. Det inskärpte vi under Vietnamkriget och Tjeckoslovakienkrisen.

Försvarsministern gjorde i somras ett mycket olyckligt uttalande, som kunde tolkas så, att han betraktade neutralitetspolitiken mera som en formalitet som icke hindrar vissa typer av militärt samarbete med länder där vi egentligen "hör hemma". Ett sådant uttalande går knappast att förena med bevarad trovärdighet för vår neutralitetspolitik. Det kan skapa just ogrundade förväntningar och farhågor. Och försvarsministern har icke förnekat att han gjort detta uttalande.

Ännu mer uppseende väckte försvarsministerns uttalande om att Sverige bildar demokratins yttersta gräns, där vi dock, som tur är, har finnarna. Huvudstadsbladet i Helsingfors skrev härom att Gustafssons front- och förpostfilosofi till förmån för det västliga lägret inte bidrar till känslan av trygghet i Norden.

I samband med ubåtsaffären har försvarsministern gjort ytterligare ett antal uttalanden som väckt uppseende.

Det är, herr talman, inte bra för landet om Sveriges försvarsminister blir till driftkucku här hemma och utomlands. Det är illa om i en orolig tid försvarsministern saknar förtroende hos breda folkgrupper.

Jag vill inte angripa herr Gustafssons person. Jag känner inte herr Gustafsson, men man säger att det är en snäll och hygglig människa. Ansvaret är inte heller uteslutande hans. Det är statsministern som utser regeringens ledamöter. Det är statsministern som bestämmer om de skall sitta kvar.

Redan den 21 augusti, samma dag som försvarsministerns första uttalande stod att läsa, ställde jag i realiteten en fråga härom till statsministern. Nu har försvarsministern i två och en halv månad fått löpa gatlopp i den allmänna debatten, utan att regeringschefen lyft ett finger till hans försvar. Ändå sitter han kvar i sitt ämbete. Så får det helt enkelt inte gå till i en regering.

Anf. 3 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsministern för svaret på min fråga.

Jag anser det först vara viktigt att fastslå att försvarsministern Gustafsson befinner sig i ganska så gott, eller mera korrekt, dåligt sällskap med sina

olycksaliga uttalanden om den svenska neutralitetspolitiken. Tidigare ministrar, också i socialdemokratiska regeringar, har gett uttryck för samma uppfattningar. På den kanten har man alltså ingen större anledning att ta till några bröstoner i den här frågan.

Vad gäller det militära etablissemanget har vissa chefer där alltid betraktat deklarationerna om neutralitet som en lämplig ridå, lätt att dra undan när det verkliga spelet skall börja. Under mina 24 år som aktiv i den svenska armén har jag hört åtskilliga, både i lägre och i mycket höga befattningar – åtskilliga chefer –, deklarerat att det gäller för Sverige att hålla ut till dess NATO kan komma till undsättning, ifall vi skulle bli angripna. Det är alltså ganska klart att försvarsministerns uttalanden inte på alla håll ses som ett olycksfall i arbetet, utan som något man gärna själv skulle vilja ge uttryck åt. Det har inte gått att ta miste på den bubblande förtjusning som en del militära chefer med möda undertryckt i direktsändningar från Karlskrona i samband med att den sovjetiska ubåten på ett mycket grovt sätt har kränkt vår neutralitet och avslöjats på bar gärning.

Men övertramp av ministrar från skilda läger, och uttalanden eller beteenden från militarismens förespråkare i vårt land, får inte undanskymma det faktum att den alliansfria politiken och neutralitetstanken har en djup förankring och ett starkt stöd hos det svenska folket. Jag är också av den uppfattningen att de svenska regeringar, av olika sammansättning, som har funnits under efterkrigstiden, som helheter har strävat allvarligt efter att uppfylla dessa önskemål. Jag vill också tro att de högst ansvariga i den militära ledningen arbetar efter den grundprincipen. Men det är viktigt att detta klart slås fast. Alla tendenser att ifrågasätta den svenska neutraliteten, och alla försök att ge den en annan innebörd än den strikta tolkning som är nödvändig i sådana här sammanhang, måste bekämpas.

Vi har nu på nytt en period av hårdnande internationella motsättningar. Inte sedan det kalla kriget har det rustats och hotats så mycket. Och våra inhemska vapenskramlare är inte sena att haka på. På 1950-talet var det högerledaren Hjalmarson som ville dra in Bornholm i diskussionerna om den svenska säkerhetspolitiken. På 1960-talet hade vi liberaler som Per Ahlmark.

Centerpartiet har på ett välgörande sätt skilt ut sig från övriga borgerliga partier i synen på neutraliteten under denna tid. Det är därför så mycket mera anmärkningsvärt att en minister från det partiet går ut och gör sådana uttalanden som nu förekommit.

Försvarsminister Gustafsson bör enligt vpk:s mening ta sin befattning under omprövning. Om han inte själv gör det, bör statsministern agera och utse en ny försvarsminister.

Anf. 4 Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! Jag har ingen invändning mot det sätt på vilket Olof Palme beskriver inställningen till vår neutralitets- och säkerhetspolitik. Än en gång vill jag betona, att artikeln i Värnplikts-Nytt, som också återgavs i Dagens Nyheter, icke var en godkänd intervju. Jag hänvisar till den artikel som

*Om innebörden
av visst uttalande
av försvarsminis-
tern om neutrali-
tetspolitiken*

Tisdagen den
3 november 1981

*Om innebörden
av visst uttalande
av försvarsminis-
tern om neutrali-
tetspolitiken*

försvarsministern skrev i tidningen Arbetet, och jag föreställer mig att vi alla är beredda att skriva under på att det var en korrekt beskrivning av vår neutralitets- och säkerhetspolitik, en beskrivning som inte lämnar något övrigt att önska. Det är också riktigt som Olof Palme säger, att när vi från svensk sida i skilda sammanhang under en rad av år har beskrivit vår neutralitets- och säkerhetspolitik, har detta inte inneburit att vi inte har gett uttryck åt vår tillhörighet när det gäller de demokratiska idealen och kulturkretsen.

Några citat. Statsminister Erlander sade i Rydboholm den 11 februari 1951: "Bilderna av Sveriges utrikespolitik vore ofullständig om inte härtill lades att Sverige är en demokrati, som med avsky vänder sig bort från diktaturen, vare sig den uppträder i nazistisk eller kommunistisk form. Vi känner med andra ord ideologisk samhörighet med den västerländska demokratin."

Utrikesminister Undén skrev i Arbetets Söner 1959 följande: "Svenska folket tillhör den västeuropeiska kulturkretsen och har sedan gammalt haft livliga förbindelser, såväl materiella som kulturella, med dessa länders folk. Detsamma gäller om våra förbindelser med USA."

Den 5 juni 1970 sade Olof Palme följande i Washington: "Det är i samverkan med stormakterna som de små staterna kan lämna ett konstruktivt bidrag mot en fredlig utveckling. Låt mig på denna punkt göra den kommentaren att dessa allmänna principer naturligtvis gäller beträffande förbindelserna mellan Förenta staterna och Sverige. Relationerna mellan de amerikanska och de svenska folken karakteriseras framför allt av en långvarig traditionell vänskap, av personliga band, av ett brett utbyte inom de ekonomiska och kulturella fälten och av ett gemensamt arv i utvecklingen av ett fritt och öppet samhälle."

Till sist, herr talman! Det är viktigt att sådana här deklARATIONER icke i något avseende uttunnar vår neutralitets- och säkerhetspolitik. Jag finner att denna mycket viktiga distinktion också gjorts i Torsten Gustafssons artikel i tidningen Arbetet.

Anf. 5 OLOF PALME (s):

Herr talman! Statsministern skall inte tala om annat – han kunde säkert ha hittat ytterligare ett par hundra citat av vad jag sagt, citat som bestyrker vår anslutning till de demokratiska värdena. Det är inte det som det här gäller.

Det råder inget tvivel om att försvarsministern har fällt de återopade yttrandena. Han kom med en förklaring i Dagens Nyheter ett par dagar efter den ursprungliga artikeln, varvid han bara bekräftade vad han sade första gången. Poängen är just att han har överskridit gränsen mellan de naturliga demokratiska yttringarna och den rena säkerhetspolitiken.

Detta är farlig materia. När den amerikanska försvarsministern var här gjorde han vissa uttalanden som just bekräftar att man kan skapa felaktiga förväntningar och farhågor om vår neutralitetspolitik. Han sade bl. a. följande: "Vi lämnar Sverige för att resa till ett möte med NATO-

ministrarna. Förenta Staterna är stolt över att delta i det gemensamma försvaret av våra europeiska vänner. Och vi är också stolta över att till våra vänner kunna räkna sådana länder som Sverige som inte är medlemmar i någon allians.”

Han menade nog väl, men därmed infördes Sverige på något sätt under det amerikanska kärnvapenparaplyet, som vore vi betingat neutrala. Därför måste vi med all respekt och vänskaplighet, men med mycket stor bestämdhet, ta avstånd från denna typ av uttalanden. Detta har varit en grundlinje i svensk neutralitetspolitik.

Statsministern väljer metoden att försvara sin försvarsminister genom att i stort sett förneka det han har sagt eller genom att påstå att han med senare uttalanden har upphävt det han en gång har sagt. Detta är ett mycket dåligt försvar. Man skall rejält och öppet säga, att detta icke är svensk neutralitetspolitik och aldrig kan bli det – försvarsministrar eller icke.

Sedan skall man inte lämna en person i sticket och låta honom löpa gatlopp utan att egentligen kunna försvara sig. Alla är ju inte ägnade att bli försvarsministrar, men de kan vara hyggliga och bra människor för det.

Anf. 6 OSWALD SÖDEROVIST (vpk):

Herr talman! Jag skulle vilja säga till statsminister Fälldin att det intressanta i detta sammanhang ju inte är om försvarsministern har godkänt uttalandena eller inte. Han har gjort uttalanden inför pressfolk och massmedia, och de har kommit ut i pressen. Alla försök att i efterhand bättra på det hela förbättrar ju inte situationen. Felet är en gång begånget, och då hjälper det inte att försvarsministern säger att han inte godkänt uttalandena. Det är snarast så att det förvärrar situationen.

Som jag sade i mitt förra anförande finns det tillräckligt många krafter i det här landet – vi känner till det från efterkrigstiden, och de exempel som jag drog är välkända – som visar att det ständigt måste vara en vakthållning och en beredskap mot alla som vill vrida vår alliansfria politik i en viss riktning, dvs. mot västmakterna och mot NATO. Det har varit ett ständigt tema under 1950- och 1960-talen från högerkanten i den borgerliga politiken. Därför är det olyckligt när det görs sådana här uttalanden av en ansvarig minister, speciellt i det hårdnande internationella läge som vi har i dag.

Därför bör försvarsministern avgå. Jag har ingenting emot försvarsminister Gustafsson personligen, och jag har ingenting emot hans sätt i övrigt. Men han har gjort bort sig alldeles för mycket i den här frågan för att han skall kunna sitta kvar med ett ordentligt anseende som försvarsminister. Därför framstår det tydligt och klart som ett krav att han bör avgå och att det utses en ny minister som inte gör sådana här uttalanden utan som allvarligt kan träda fram i känsliga situationer och försvara den svenska försvarspolitiken och den svenska säkerhetspolitiken.

Anf. 7 Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! Det som redovisades i Värnplikts-Nytt och som citerades i Dagens Nyheter gav, precis som Olof Palme säger, icke en rättvisande bild av

Nr 17

Tisdagen den
3 november 1981

Om innebörden av visst uttalande av försvarsministern om neutralitetspolitiken

*Om innebörden
av visst uttalande
av försvarsminis-
tern om neutrali-
tetspolitiken*

svensk neutralitets- och säkerhetspolitik. Genmälet i Dagens Nyheter var sympat. Däremot ställde tidningen Arbetet utrymme till förfogande för en fullständig genomgång av hur försvarsministern såg på svensk neutralitets- och säkerhetspolitik. Det är samma besked jag har att ge Oswald Söderqvist. Självfallet kräver vår neutralitets- och säkerhetspolitiska linje, som vi har valt i stort samförstånd här i riksdagen och med ett mycket massivt stöd ute hos det svenska folket, att vi inte tvekar att redovisa den åt alla håll. Självfallet är det så. Det var just för att ge uttryck åt den uppfattningen som denna artikel i Arbetet kom till stånd. Däri ligger ju ett medgivande från försvarsministern själv att det sätt på vilket han blev återgiven var olyckligt. Därför ville han rätta till det.

Får jag sedan apropå det Olof Palme tog upp beträffande Weinberger säga att denne vid avresan från Sverige sade: "Vi förstår och respekterar den svenska neutralitetspolitiken. Vi förstår dess historiska ursprung och de förhållanden under vilka den har utvecklats. Vi respekterar den stora skicklighet och den beslutsamhet med vilken den försvaras."

Det var detta slutintryck han ville redovisa.

Anf. 8 OLOF PALME (s):

Herr talman! Det är riktigt att Weinberger sade så, varpå han i nästa mening förde in Sverige under det amerikanska kärnvapenparaplyet – och det var ytterligt olyckligt ur vår synpunkt.

Försvarsministern gjorde ett första uttalande i Dagens Nyheter, ett andra uttalande i Dagens Nyheter, och därefter kom den långa artikeln i tidningen Arbetet, som var kanonisk text.

Men sedan dröjde det inte många veckor förrän uttalandet om Finland kom: Det är tur att vi har finnarna. Och då var vi där igen, i precis samma situation.

Centern har ändå varit en klippa för den svenska neutralitetspolitiken, men så händer två sådana här saker kort efter varandra.

Därefter kommer ubåtsaffären, då ni låter försvarsministern sitta kvar i Oslo, varifrån han gör ett egendomligt uttalande om bärning, varpå han far till Gotland och gör ett uttalande om våld – men vad skall man ha ett försvar till om det inte i sista hand kan använda våld?

Efter alla dessa olika uttalanden säger statsministern att allt detta inte är godkänt av försvarsministern – precis som om man kunde förneka vad som är sagt.

Igen: Mänskligt sett har jag ingen anledning att angripa försvarsminister Gustafsson. Men jag vill klart säga ifrån att nu bär statsministern ansvaret för detta. Det är han som har utsett denna person och som låtit det hela fortgå, det ena uttalandet efter det andra, tills det olyckliga inträffat att Sveriges försvarsminister i en orolig tid har blivit en driftkucku och inte har något förtroende.

Jag har velat säga detta utan att ställa några stora krav – för att möjliggöra en lugn avveckling. Men när jag inte möter något gensvar har jag intet annat

att göra än att understryka det stora ansvar för Sveriges säkerhet som regeringschefen drar på sig.

Anf. 9 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Det hela blir inte bättre av att statsministern går upp och säger samma saker som har sagts tidigare i debatten.

Jag sade i mitt senaste anförande att det inte är tillrättalägganden, beklaganden och sådant som kommer i efterhand som är det viktiga och den springande punkten – utan att dessa uttalanden en gång har fällt. Allt som sedan görs efteråt förvärrar egentligen bara saken internationellt sett.

Jag skulle också vilja påpeka att det handlar inte bara om stormakterna. Det handlar också om Sveriges anseende i t. ex. tredje världen, där vi har ett grundmurat, mycket gott anseende. Det skadas av sådana här turer som upprepas gång på gång. Man ifrågasätter naturligtvis i huvudstäder i olika länder var Sverige verkligen står och undrar om det är på väg att bli en ny inriktning av politiken.

Därför bör regeringen och dess ledning, med statsministern i spetsen, ta de verkliga konsekvenserna och se till att detta inte kan upprepas. Och det bästa sättet är att se till att vi får en ny försvarsminister.

Överläggningen var härmed avslutad.

2 § Svar på fråga 1981/82:46 om regeringsåtgärder med anledning av visst uttalande om den svenska neutraliteten

Anf. 10 Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! Lars Werner har frågat mig på vilket sätt regeringen har protesterat mot ett tidningsuttalande av den amerikanske försvarsministern om den svenska neutraliteten och på vilket sätt regeringen avser att för Förenta staternas regering klargöra den svenska neutralitetspolitiken.

Som Lars Werner kunnat konstatera förklarade försvarsministern Caspar Weinberger vid sitt besök i Sverige, att han inte blivit korrekt citerad i den återopade intervjun.

Under besöket ägde dessutom en rad samtal rum, där jag och andra ledamöter av regeringen hade möjligheter att ingående redovisa innebörden i den svenska utrikes-, säkerhets- och neutralitetspolitiken.

Efter besöket har jag anledning tro att den amerikanske försvarsministern förstår och respekterar den svenska neutralitets- och säkerhetspolitiken.

Anf. 11 LARS WERNER (vpk):

Herr talman! Jag tackar statsministern för svaret på min fråga.

När den amerikanske försvarsministern Caspar Weinberger inför sitt besök hos sin svenska kollega gjorde ett uttalande där han sade att han inte såg Sverige som ett neutralt land var det förmodligen avsett som ett uppmuntrande uttalande. I USA betraktas ju inte neutralitet och alliansfri-

Nr 17

Tisdagen den
3 november 1981

Om regeringsåtgärder med anledning av visst uttalande om den svenska neutraliteten

Om regeringsåtgärder med anledning av visst uttalande om den svenska neutraliteten

het på annat sätt än med misstänksamhet och ringaktning. Det är skumt och fult att vara neutral. Säkert blev han också förvånad över den uppståndelse som hans uttalande väckte.

Weinbergers uttalande skall för den skull inte slätas över eller betraktas som ett förargligt misstag – ett olycksfall i arbetet – som några tidningar påstått att det var. Jag tror att det är viktigt att man fastslår det i den här debatten. Nu tog den amerikanske krigsministern snabbt tillbaka sitt uttalande och förklarade att USA respekterar den svenska neutralitetspolitiken, förmodligen efter svenska påtryckningar under hand.

Men frågan om den amerikanska synen på vårt lands neutralitet kvarstår ändå. I en nyligen publicerad intervju med den amerikanske överbefälhavaren för NATO förklarar denne att Sverige för NATO utgör ett slags försvarssköld i norr – ett uttalande som är nog så anmärkningsvärt som Weinbergers.

Men när Weinberger förklarar att Sverige inte är neutralt är det en fingervisning om hur den ena stormakten ser på trovärdigheten av vår neutralitet. När Sovjetunionen får en ubåt avslöjad på svenskt militärt skyddsområde är det en fingervisning om hur den andra stormakten ser på vår trovärdighet. Då är frågan: Hur har vi kunnat hamna i det här läget? Ja, förmodligen har det skett därför att vi alltför länge har haft regeringar som – utan att officiellt ha frångått den fastlagda linjen – dock, bl. a. genom uttalanden av det slag vi nyss har diskuterat, har gröpt ur trovärdigheten hos den svenska alliansfriheten och neutraliteten.

I fallet med den sovjetiska ubåten har regeringen enligt min mening hittills handlat korrekt och med fasthet och, som det ser ut för tillfället, med framgång. Regeringen vill säkert ta det som intäkt för att den över huvud taget handlar i överensstämmelse med den fasthet och konsekvens som vår säkerhetspolitiska målsättning kräver. Men det är en sak att hantera en flagrant kränkning av svenskt vatten och militärt skyddsområde med fasthet och konsekvens, en annan sak att det tyvärr ingenting säger om regeringens vilja och förmåga att för framtiden återskapa det förtroende för den svenska neutralitetspolitiken som under flera år har naggats i kanten. Jag tror inte att det räcker med samtal mellan statsministern och andra regeringsföreträdare för att återskapa detta förtroende.

Min fråga är: Varför har man inte avgett en officiell protest gentemot den amerikanska regeringen och den amerikanske krigsministern?

Anf. 12 Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! Jag ber att få hänvisa Lars Werner också till det uttalande som försvarsminister Weinberger gjorde efter besöket. Jag känner mig ganska övertygad om att den uppfattning som han där gav uttryck för grundades dels när han fick se vilka ansträngningar vi gör för att hävda vår neutralitets- och säkerhetspolitik, dels när han vid samtal med mig och andra fick klara besked om att vi inte tvekar att hävda vårt territorium mot den som försöker ta sig över våra gränser, alldeles oavsett vem det är som gör detta försök.

Får jag påminna Lars Werner om följande. Det är en sak att vi deklarerar här i riksdagen i alla möjliga officiella sammanhang att vi också i fortsättningen kommer att föra den traditionella svenska säkerhets- och neutralitetspolitiken. Men om denna politik skall ha trovärdighet här hemma och där ute, så krävs det att vi följer upp denna säkerhets- och neutralitetspolitik med ett tillräckligt starkt försvar. Det är i denna avvägning, som är mycket viktig, som jag har förstått att Lars Werner och andra vpk-are vid praktiskt taget varje tillfälle har bortsett från den betydelse som ett tillräckligt starkt försvar har för att denna politik skall bli trovärdig här hemma och där ute. Det är ju denna avvägningsfråga som just nu är under diskussion i försvarskommittén.

Lars Werner efterlyser en officiell protest.

För det första har ju vederbörande dementerat att han skulle ha fällt de ifrågavarande yttrandena.

För det andra har jag ju här redovisat att vi vid direkta samtal med vederbörande har tagit upp och klart och entydigt redovisat den svenska neutralitets- och säkerhetspolitiken.

För det tredje har vederbörande, innan han åkte härifrån, sagt att hans respekt för och förståelse för den valda svenska politiken har ökat. Det har i sak större betydelse än den mera formella omgång som Lars Werner är ute efter.

Anf. 13 LARS WERNER (vpk):

Herr talman! Jag är något förvånad över det besked som statsministern ger, därför att vi har betraktat centern som den säkraste garanten i den här regeringen och i de andra borgerliga regeringarna för att den svenska neutralitetspolitiken skall ligga fast. Men i det här fallet tycker jag att statsministern tar relativt lätt på den amerikanske försvarsministerns uttalande. Statsministern säger att den amerikanske försvarsministern i efterhand dementerat de uttalanden som han tidigare gjort. Är det inte ganska anmärkningsvärt att det skall behövas flera långa samtal med företrädare för den svenska regeringen för att en amerikansk försvarsminister skall förstå innebörden av den svenska neutralitetspolitiken?

Nu säger statsministern att den svenska politiken ligger fast. Jag tror honom på den punkten, och jag utgår ifrån att han också ogillar det amerikanska uttalandet. Men det är inte bra att man skall behöva ana och gissa sig till regeringens åsikter i den här frågan. Om statsministern ogillar det amerikanska uttalandet, tycker jag att han skall säga det rent ut. Om det är så, vill jag också att statsministern på ett klarare sätt talar om varför man från svenskt håll inte har avgett en officiell protest. Det är ju dels en fråga om USA:s syn på vår ställning som alliansfritt och neutralt land, dels en fråga om hur andra länder ser på vår ställning. Man kan naturligtvis undra, vilket intryck andra länder får av de vaga protester och förklaringar som statsministern lämnar här i dag.

Jag har sagt det förut – och jag kan upprepa det – att regeringen i den just nu aktuella affären om en gränskränkning enligt min mening har handlat med

Tisdagen den
3 november 1981

Om regeringsåtgärder med anledning av visst uttalande om den svenska neutraliteten

fasthet. Men när det gäller försvarsminister Weinbergers uttalande intar man en förvånansvärt passiv och svag hållning. Man säger inte klart ifrån att detta uttalande skadar trovärdigheten hos den svenska neutralitetspolitiken.

Till sist: Frågan om att klara gränskränkningar är väl ändå inte enbart en fråga om pengar, herr statsminister. Den saken får vi tillfälle att diskutera senare.

Anf. 14 Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! Jag vill till Lars Werner säga att han inte behöver känna minsta oro för att mitt parti och den regering jag leder inte skulle komma att med fasthet och konsekvens hävda vår neutralitets- och säkerhetspolitik.

Jag vill till sist än en gång påminna Lars Werner om att den metod som jag och den svenska regeringen använder – till skillnad från den mer formella som Lars Werner vill använda – ledde till att vederbörande, som påstås ha fällt yttrandet i fråga, när han hade gjort sitt besök här och hört mig och andra från regeringen redovisa den svenska neutralitets- och säkerhetspolitiken, sade: Vi förstår och respekterar den svenska neutralitetspolitiken. Vi respekterar den stora skicklighet och den beslutsamhet med vilken den försvaras.

Vad skulle Lars Werner kunna få fram därutöver med sitt mer formella tillvägagångssätt?

Det är rätt, Lars Werner, att det inte bara är fråga om pengar när det gäller att hävda vårt försvar. Men vi kan å andra sidan vara alldeles ense om, att utan tillräckliga ekonomiska resurser kommer trovärdigheten avseende vårt försvars förmåga att vara en viktig del av vår neutralitets- och säkerhetspolitik att komma i fara. Det är den insikten Lars Werner borde förvärva!

Anf. 15 LARS WERNER (vpk):

Herr talman! Det är viktigt att vår utrikespolitik, som syftar till alliansfrihet och neutralitet i krig, är klar och att den görs trovärdig för vår omvärld. Men det är inte enbart det som vi har diskuterat här i dag som innebär att trovärdigheten kan urholkas. Vi har tidigare i den här kammaren diskuterat försvarsdepartementets formulering av våra försvarspolitiska utgångspunkter, där det heter att vi från svensk sida med fasthet måste uppfylla våra säkerhetsförpliktelser i Norden.

Det finns andra exempel, som bidrar till att diskussionen om trovärdighet kan föras: Höga svenska militärer deltar i NATO-utbildning. Sverige gör betydande affärer med NATO-länderna. Sverige tillhandahåller hemligt kartmaterial till USA och NATO. Norska militära transporter har tillåtits över svenskt territorium.

Jag menar att allt detta sammantaget urholkar trovärdigheten. Och det är därför jag anser att det inte enbart är en formell fråga om att avge officiella protester, utan vi måste med konsekvens och fasthet, på samma sätt som skett den här veckan, åt alla håll hävda den svenska neutralitetspolitiken.

3 § Svar på fråga 1981/82:58 om den svenska representationen i mötet i Cancun

Nr 17

Tisdagen den
3 november 1981

Anf. 16 Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! Olof Palme har frågat mig varför inga som helst kontakter togs med oppositionen under förberedelserna för det svenska deltagandet i mötet i Cancun.

Mötet i Cancun hade tillkommit för att ge deltagarna möjligheter till ett informellt och öppet meningsutbyte om viktiga inslag i utvecklingssamarbetet som livsmedelsförsörjningen, energifrågan, handel och finansiering. Inbjudan utgick till resp. lands stats- eller regeringschef personligen. Det förekom ingen i förväg fastställd agenda. Inbjudarna, Österrikes förbunds-kansler Bruno Kreisky och Mexicos president José López Portillo, gjorde också från början klart att mötet inte skulle syfta till några förhandlingar eller direkta beslut.

Följaktligen utarbetades på svensk sida ingen särskild instruktion för mötet. Därmed fanns det heller ingen anledning att anmäla ärendet i utrikesnämnden.

Samtidigt ligger det i sakens natur att svenska regeringsrepresentanter vid ett möte av detta slag följer tidigare uppdragna politiska riktlinjer.

På det aktuella området finns sådana riktlinjer, bl. a. i instruktionen för den svenska FN-delegationen. Denna har i vanlig ordning underställts utrikesnämnden.

Mötet i Cancun blev enligt min uppfattning en framgång genom att deltagarna enstämmigt gav uttryck för nödvändigheten av att hitta former för kommande globala förhandlingar. Mötets värde låg emellertid i hög grad också i att ledande politiker från ett stort antal länder personligen lärde känna varandra och fick möjligheter till ett fritt och direkt åsiktsutbyte om den ekonomiska situationen i världen och om samarbetet mellan rika och fattiga länder. Detta underlättades av den informella karaktären på mötet.

Anf. 17 OLOF PALME (s):

Herr talman! Jag tackar för svaret.

Det kanske finns en poäng av något slag med en regering som upplever sig själv som så felfri som denna.

I Sveriges författning sägs det att man i viktigare frågor av utrikespolitisk natur skall överlägga, närmast i utrikesnämnden. Denna fråga bedömdes av regeringen vara av så oerhört stor vikt att den blev föremål för särskilt omnämnande i regeringsdeklarationen vid riksdagens öppnande.

I praktiken har man vid sådana här tillfällen inte alltid underställt utrikesnämnden frågan. Ofta har man använt en mer informell väg – man har tagit upp saken vid överläggningar mellan partiledarna eller i någon vidare krets. Men jag vill med bestämdhet hävda att det under den socialdemokratiska regeringens tid var helt otänkbart att inför ett sådant här möte inte med

*Om den svenska
representationen
i mötet i Cancun*

*Om den svenska
representationen
i mötet i Cancun*

oppositionspartierna ta upp en debatt om vad som skulle kunna tänkas hända och vad den svenska regeringen skulle komma att anföra.

Alldeles nyss tyckte Thorbjörn Fälldin att man inte skall hänge sig åt formella betraktelsesätt. Men nu hänger han som vid en livboj fast vid den formaliteten, att eftersom någon instruktion inte behövde utfärdas inför mötet, så behövde frågan inte heller underställas utrikesnämnden.

I sak har jag ingen anledning att klaga. Jag hade tillfälle att diskutera mötet, upplägningen av det och vad som skulle ske under det med både president Portillo och Bruno Kreisky personligen. Men det hör inte hit. Det viktiga är att det i ett så litet land som Sverige är en gammal god regel att man vid viktigare internationella ställningstaganden tar kontakt med oppositionen och resonerar igenom vad som hända kan.

Jag tror inte att den här underlåtenheten beror på illvilja från regeringens sida. Den beror förmodligen på klantighet – den typ av klantighet som vi diskuterat tidigare i dag. Det är väl just därför som man inte kan medge ett enda litet fel. Det är därför man inte kan säga: Ja, visst kunde vi ha samlats och diskuterat det här mötet, eftersom det var så viktigt.

En regering som har ett så oerhört svagt underlag både i riksdagen och i hos folket har desto större anledning att diskutera sådana här frågor.

I stället rider man på felfrihetens hästar och säger: Eftersom det inte var fråga om en formell instruktion har vi gjort rätt. Någon diskussion om Cancun behövdes verkligen inte. – Det är innebörden av svaret. Jag beklagar den klantighet i sak som ligger bakom:

Anf. 18 Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! Jag noterar att poängen för Olof Palme inte längre är att frågan skulle ha tagits upp i utrikesnämnden. Nu säger Olof Palme att det hade gått att ta upp överläggningar i andra former än via utrikesnämnden, och han beskyller mig för att vara så förfärligt formell. Men hur är det, Olof Palme, är det inte att vara oerhört formell, när Olof Palme själv inte tog någon underhandskontakt inför detta möte? Jag tycker att det borde ha legat nära till hands för Olof Palme att göra det, eftersom Olof Palme har deltagit i Brandtkommissionen, som först förde fram tanken på denna typ av möten. Olof Palme vet mycket väl, att om ett sådant här informellt, förtroendefullt meningsutbyte skall kunna äga rum, bör man också från den andra sidan vara beredd att ta upp sådana här frågor.

Jag har inte strävat efter att försöka framstå som felfri, utan jag har försökt redovisa skälen till att vi inte tog upp frågan i utrikesnämnden. Och jag uppfattar Olof Palmes inlägg så, att han medger att detta var rätt: nu talar han i stället om informella kontakter. Skall vi beskylla varandra för att vara formella, tycker jag att detta tar ut vartannat. Olof Palme har alltså varit så formell att han inte har utnyttjat den möjlighet han hade till informella kontakter.

Anf. 19 OLOF PALME (s):

Herr talman! Först och främst måste jag be Thorbjörn Fälldin att läsa innantill. I min fråga står det: "– – varför inga som helst kontakter tagits med oppositionen under förberedelserna för det svenska deltagandet i mötet i Cancun." Jag har alltså inte krävt att man skulle ha tagit upp frågan i utrikesnämnden. Det hade varit det naturliga, men jag har hållit möjligheten öppen att man kunde ha tagit andra, informella kontakter av typen partiledarmöten. Hela det formalistiska resonemang som Thorbjörn Fälldin för måste bero på att han inte har kunnat läsa innantill.

Vad Thorbjörn Fälldin sade i den andra delen av sitt anförande var ett sådant nödargument att det står fullt i klass med de raketer som den ryska ubåten uppsände i går. Nu säger Thorbjörn Fälldin i realiteten att det är mitt fel att det inte skedde något samråd. I framtiden skall det bli så att när det dyker upp någon viktig utrikespolitisk fråga vid horisonten skall oppositionen vända sig till regeringen och säga att detta vill vi ha samråd om. Det är väl ändå ett nödargument? Så länge vi har en regering, även om den nu är bräcklig, och det är denna regering som är inbjuden till Cancun – det var faktiskt inte oppositionen som var inbjuden dit – är det regeringens plikt, moraliskt sett åtminstone, att ta erforderliga kontakter i hemlandet. Eftersom jag hade specialintressen i frågan med hänsyn till just Brandtkommissionen väntade jag på något sådant. Men i allmänhet tränger sig oppositionen inte på. Så länge vi har en regering får den åtminstone göra sken av att vilja regera. Därvid bör den också ta kontakt med riksdagspartierna och inte överlåta även detta åt oppositionen.

Anf. 20 Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! För att inte kammaren skall tro på Olof Palmes påstående att jag inte kan läsa innantill ber jag att få starta med att citera vad Olof Palme säger allra först i sin fråga:

"Regeringsformen stadgar att överläggningar med utrikesnämnden skall ske i alla utrikesärenden av större vikt." Det är det Olof Palme startade med, och jag har förvisso läst rätt innantill.

Nu återkommer Olof Palme och säger här i debatten att det inte var så viktigt. Varför det då? Varför ta upp det i frågan i så fall?

Vi är alltså ense om att det inte fanns något skäl att ta upp frågan i utrikesnämnden. Olof Palme tycker att vi borde ha kunnat etablera informella kontakter, och jag medger det. Jag hade i och för sig inte haft något emot det. Men, ärade kammarledamöter, om Olof Palme hade haft en ärlig vilja att få kontakt i det här ärendet, så kan han rimligen inte göra troligt att det var lättare att få till stånd sådana kontakter med Kreisky och Portillo än det var att få till stånd sådana kontakter med mig. Jag säger det inte för att urskulda mig. Men, Olof Palme, nog tycker jag att vi skulle kunna dela ansvaret för att de här informella kontakterna inte kom till stånd.

Tisdagen den
3 november 1981

*Om den svenska
representationen
i mötet i Cancun*

Anf. 21 OLOF PALME (s):

Herr talman! Det var ju faktiskt Portillo och Kreisky som tog kontakt med mig, och jag inbjöds dessutom särskilt till det mexikanska utrikesdepartementet för att diskutera där inför det kommande mötet. Men det hör inte hit – det är förhållandena i Sverige vi talar om.

Jag anser visst att man borde ha diskuterat frågan i utrikesnämnden. Jag tycker att Cancunmötet var så viktigt. Men i min fråga höll jag ju även den andra möjligheten öppen, nämligen att man kunde ha haft informella kontakter i stället.

Det medger nu Thorbjörn Fälldin, fast han kommer till resultatet att vi borde ha tagit den erforderliga kontakten. All right, den Fälldinska regeringskonsten består således i att överlåta erforderliga initiativ i för landet viktiga frågor åt oppositionen. Vi har börjat vänja oss vid den rollen, och det är ganska bra att från högsta ort få bekräftelse på att detta är och skall förbli rollfördelningen i svensk politik.

Anf. 22 Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! Olof Palme må gärna i anförande efter anförande utveckla hur det står till med regeringskonsten här i landet.

Får jag i själva sakfrågan till sist säga följande, Olof Palme: Om jag som regeringschef hade känt mig osäker på vad jag i sak skulle säga vid den här typen av överläggningar och om jag som regeringschef hade sett en risk att jag skulle säga något som avvek från de grundpositioner som vi har intagit och som har kommit till uttryck i bl. a. instruktionen till Sveriges FN-delegation, då hade det måhända funnits ett tryck på mig att höra med Olof Palme, om han hade synpunkter på detta. Olof Palme får ursäktas mig. Jag kände inte denna osäkerhet och fann det inte med hänsyn till sakfrågan så där rasande angeläget att kontrollera sådana saker.

Olof Palmes insatser i Brandtkommissionen och i andra sammanhang har jag uttalat stor respekt för tidigare och är beredd att göra det nu också. Det har aldrig ett ögonblick fallit mig in att tro att Olof Palme gett uttryck åt sina tankar i dessa sammanhang utan att rådgöra, väl medveten som han är om skillnaden mellan att göra detta i egenskap av regeringschef och i egenskap av framstående partipolitiker.

Anf. 23 OLOF PALME (s):

Herr talman! Vi har nu fått en alldeles ny förklaring, nämligen att Thorbjörn Fälldin är så duktig i dessa frågor och besitter sådana insikter och är så säker på sig själv att han inte behöver samråda med oppositionen.

Jag trodde att ett sådant samråd skulle äga rum därför att det fanns ett gemensamt intresse för att Sverige skulle kunna bidra, om än blygsamt, till att göra denna eländiga värld litet bättre, och att det inte var ett led i något slags inbördes duktighetstävlan. Vem som är duktigast tycker jag är totalt ointressant i detta sammanhang. I botten fanns ett genuint intresse.

Jag trodde att statsministern skulle svara på denna fråga med att säga: Jag

beklagar – vi glömde att ta denna kontakt, men det borde vi naturligtvis ha gjort. Då skulle det ha varit glömt från min sida.

I stället har han envist fasthållit vid denna felfrihetsmyt, som numera också är förvandlad till vad man kan kalla en duktighetsrealitet.

Anf. 24 Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! Nu drar Olof Palme slutsatser som faller på sin egen orimlighet. Det är en sak att jag gav uttryck åt den här uppfattningen när det gällde de frågor som diskuterades i Cancun, utan att göra anspråk på att kunna allt som till äventyrs skulle kunna komma att diskuteras där borta.

Men den här felfrihetsmyten som Olof Palme nu driver, att jag skulle leda en regering som i alla lägen vet bäst själv, dementeras ju omedelbart av att jag såg till från första stund när ubåtskränkningen blev ett faktum, att Olof Palme och moderata samlingspartiet blev informerade. Det var dock inte bara för att ni skulle bli fortlöpande informerade utan också för att ni skulle ha en möjlighet – vilken ni också har tagit vara på – att ge era synpunkter på den aktuella situationen.

Försök inte, Olof Palme, med att säga att jag eller den här regeringen skulle leva i något slags felfrihetsföreställning!

Anf. 25 OLOF PALME (s):

Herr talman! Nu har statsministern med några raska steg förflyttat sig från det felfria Cancun till det något mindre felfria Karlskrona.

Jag vill gärna betyga att jag har haft nära kontakter med framför allt utrikesminister Ola Ullsten och överbefälhavaren. Jag har därmed under hela denna historia blivit fullt informerad och haft möjlighet att framföra mina synpunkter. Därför känner jag medansvar för den förda politiken. Det är viktigt att kunna säga att vi står enade när det gäller att med bestämdhet avvisa ett ovälkommet besök på det svenska territoriet. Den svenska neutralitetspolitiken förutsätter ju att vi värnar svenskt territorium mot alla kränkningar.

Men jag vill gärna också säga, att efter den första kontakten från Thorbjörn Fälldin, blev det tyst från kanslihuset. Här tog jag det ovanliga steget att jag direkt ringde upp Ola Ullsten. Sedan dess har han och jag haft en mycket nära kontakt i detta ärende, och den tror jag har varit till gagn för landet.

Anf. 26 Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! Denna beskrivning är inte helt korrekt. I förra veckan tog jag bevisligen inte bara en kontakt med Olof Palme, men det är ingenting att bråka om.

Det ligger i sakens natur att de överläggningar som sker med företrädare för den ryska beskickningen skall skötas av utrikesministern. Av rent praktiska skäl tyckte jag därför att det var rimligt att han fortsatte att hålla denna information vid liv.

Jag hoppas att Olof Palme här inte försöker ge en bild av att jag

Tisdagen den
3 november 1981

*Om den svenska
representationen
i mötet i Cancun*

personligen skulle ta lätt på samrådsfrågorna när det gäller ubåten. Jag tycker att det vore fel, om den här kammardebatten skulle få sluta med att Olof Palme försökte förmedla ett sådant intryck.

Anf. 27 OLOF PALME (s):

Herr talman! Jag har på intet sätt fört in ubåtsfrågorna i den här debatten. Det är statsministern som har gjort det, och eftersom saken drogs upp vill jag bara redovisa fakta, att under den första dagen tog statsministern flera kontakter med mig – sedan blev det tyst. När det hade gått ett par dagar grep jag själv – eftersom statsministern var uppe i Ramvik – luren och ringde Ola Ullsten, för här tyckte jag att det var nödvändigt med ett initiativ. Därefter upprätthöll han och jag en nära kontakt över hela helgen, en kontakt som jag tycker var mycket bra och som sedan fortsatt.

Det principiellt intressanta här – eftersom det drogs in i debatten – är att jag kände ett starkt ansvar för att nationen skulle vara enad när det gäller att avvisa en kränkning av vårt territorium. När en enligt min mening alltför lång tystnad hade inträtt tog jag själv kontakt med regeringen, och den kontakten har ständigt upprätthållits.

Anf. 28 TALMANNEN:

Om debatten skall fortsätta hemställer jag att herrarna går tillbaka till frågan om Cancun och alltså följer riksdagsordningen, som föreskriver att den som har ordet skall hålla sig till ämnet.

Anf. 29 Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! Mycket kort: Det var just därför att jag kände samma behov av att vi verkligen över partigränserna skulle enas om det här som jag tog de första kontakterna med Olof Palme. I den frågan är vi alltså helt ense, och det gläder mig.

Anf. 30 OLOF PALME (s):

Herr talman! Låt mig då bara säga att det hade varit en skandal bortom all gräns, om den kontakten inte hade tagits i ett ärende av den här typen.

Det är, för att återvända till frågan Cancun, en betydligt mindre skandal att kontakter icke togs i det ärendet, men det är likväl en klantighet.

Anf. 31 Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! Om Olof Palme vill beteckna handläggningen av frågan om Cancun som en skandal, så får han utveckla sin talan på ett annat sätt än han har gjort här i kammaren.

Anf. 32 OLOF PALME (s):

Herr talman! Jag kan ändra min definition och säga: En bristande kontakt i ubåtsärendet hade varit en stor skandal. En bristande kontakt i Cancunärendet är en stor klantighet.

4 § Svar på fråga 1981/82:55 om åtgärder för att begränsa enskilda personers inflytande i företag

Nr 17

Tisdagen den
3 november 1981

Anf. 33 Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! Lars-Ove Hagberg har frågat mig om regeringen avser att vidta några åtgärder som begränsar enskilda finansmäns makt över sysselsättning och samhällsutveckling.

Beslutanderätten i näringslivet är reglerad i aktiebolagslagen, arbetsmarknadens lagar och annan näringslagstiftning. Den svenska lagstiftningen på detta område bygger på en socialt anpassad marknadshushållning, som i motsats till planhushållning främjar spridning av makt och decentraliserat beslutsfattande. I enlighet med dessa principer arbetar regeringen aktivt för att motverka såväl privat som statlig maktkoncentration. Vi slår också vakt om yttrande- och åsiktsfriheten.

Anf. 34 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Jag tackar för svaret. Men jag vill erinra om att statsministern på senare tid har gjort uttalanden i demokratifrågan och bl. a. grovt påstått att vår demokrati hotas av löntagarfonder och politisk strejk. Det uttalande som gäller den politiska strejken gjordes i anledning av att tekoarbetarna gick ut i en två timmars politisk strejk.

Vad min fråga syftar på är emellertid ett läge där statsministern *ime* har gjort något uttalande. Det gäller SSAB och det ultimatum som finansmannen Marcus Wallenberg ställde till Stora Kopparbergs styrelse, vilket innebar att den skulle tvingas avgå, om den inte gjorde som han ville. Jag vill gärna återge hur Dagens Industri har skildrat den händelsen:

”Onsdagen den 22 juli 1981 ställde Marcus Wallenberg ultimatum till Stora Kopparbergs styrelse:

”Tar ni regeringens bud i SSAB-frågan är jag beredd att byta ut hela styrelsen!”

Något ökat engagemang i SSAB kan inte komma ifråga om inte regeringen ger statsgaranti för Storas insatser.”

Dagens Industri fortsätter:

”Hotet från Wallenberg blev den dramatiska höjdpunkten på ett halvårs segslitna förhandlingar mellan delägarna i Svenskt Stål AB, regeringen och Statsföretag å den ena sidan, Gränges och Stora Kopparberg å den andra. Dramatiskt inte bara för att Storas styrelse gjorde ett lappkast i frågan om pengar till SSAB – tackade nej till ett regeringsbud som den tidigare accepterat – utan också bestämde sig för att helt lämna den halvstatliga handelsståljätten.”

Och vad hände mer? Jo, genom Wallenbergs agerande lämnade man Svenskt Stål. Man lämnade sina tidigare ägodelar i Domnarvets Jernverk och gruvorna i Grängesberg. – Man fick ju bra betalt för dem och tyckte att nu, ”med vattenkraften i bakfickan”, kunde man sticka. På det sättet blev sysselsättningen verkligen hotad. Jag frågar vilken uppfattning den svenska regeringen och statsministern har om ett sådant handlande under en

Om åtgärder för att begränsa enskilda personers inflytande i företag

Tisdagen den
3 november 1981

*Meddelande om
interpellationssvar*

*Om antagnings-
prövningen till
vårens högsko-
leutbildning*

förhandling som också regeringen var inblandad i. Jag har inte hört att vår industriminister har nämnt detta, och jag måste då ställa frågan, om inte regeringens ansvarige måste ha någon uppfattning i denna demokratifråga – statsministern är ju i andra sammanhang så pigg på att kommentera demokratifrågor.

Jag vill därför ställa den kompletterande frågan: Är Marcus Wallenbergs agerande i Stora Kopparbergs styrelse och hans inblandning i förhandlingarna förenliga med vårt demokratiska synsätt? Makten skall ju spridas – det är det man skall arbeta för. Statsministern säger också i svaret att regeringen arbetar aktivt. Jag skulle vilja efterhöra med vilken aktivitet regeringen har agerat.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Meddelande om svar på interpellationerna 1981/82:33 och 34

Anf. 35 Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Med hänvisning till riksdagsordningens 6 kapitel 1 § får jag meddela att jag på grund av resor inte hinner besvara Sture Palms interpellation om översyn av biografbyråns arbetsrutiner, m. m. och Blenda Littmarcks interpellation om åtgärder mot filmer med narkotikainslag inom föreskriven tid. Jag har för avsikt att besvara interpellationerna den 16 november.

6 § Svar på fråga 1981/82:50 om antagningsprövningen till vårens högskoleutbildning

Anf. 36 Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Björn Körlof har frågat mig om jag avser att vidtaga någon åtgärd för att de elever som avslutar sin gymnasieutbildning inom kommunal vuxenutbildning i höst kan vara med i universitets- och högskoleämbetets (UHÄ) sista antagningsprövning för vårens högskoleutbildning.

Anmälningstiden för de flesta utbildningslinjer med antagning vid UHÄ gick ut den 1 oktober.

De studerande som under hösten 1981 bedriver studier för att uppnå behörighet till dessa linjer – det gäller t. ex. ekonomlinjen, lågstadielärlinjen och läkarlinjen – får komplettera sina anmälningar senast den 9 december med behörighetsgivande betyg över sådana studier. De tre senaste höstarna har kompletteringstiden gått ut vid denna tid.

Den 9 december är enligt UHÄ den absolut senaste dagen för att antagningsbesked skall kunna skickas ut till de sökande inom rimlig tid före terminens början. Här finns alltså inte utrymme för en senare kompletteringsdag.

Inom kommunal vuxenutbildning gäller att betyg bestäms vid slutet av

kurs. Detta bör inte ändras. När det gäller att bestämma vid vilken tidpunkt en kurs skall sluta ligger avgörandet helt på kommunal nivå. Det är möjligt att lokalt planera så att kurser avslutas och därmed betyg bestäms före den 9 december.

I det fall då man i kommunerna av ett eller annat skäl inte har kunnat ta hänsyn till de tidsmarginaler som måste gälla för att UHÄ skall kunna fullgöra sitt arbete inom rimlig tid kan en studerande givetvis utnyttja möjligheten till särskild prövning eller fyllnadsprövning för att få betyg vid en tidigare tidpunkt än vid kursens slut.

*Om antagnings-
prövningen till
vårens högsko-
leutbildning*

Anf. 37 BJÖRN KÖRLOF (m):

Herr talman! Jag vill först tacka utbildningsminister Wikström för svaret på min fråga.

För att lösa det problem som ett antal elever vid kommunal vuxenutbildning nu har hamnat i anvisar utbildningsministern "möjligheten till särskild prövning eller fyllnadsprövning för att få betyg vid en tidigare tidpunkt än vid kursens slut". Det är naturligtvis en möjlighet. Jag tror dock inte att de elever som genomgår den här utbildningen har tänkt riktigt på att de har kunnat hamna i den här situationen och att de följaktligen måste läsa in denna kurs snabbare än vad de tidigare hade räknat med. Såvitt jag förstår av de uppgifter jag erhållit får de enligt normal kursordning betyg så sent som den 18 december. Det gör alltså att de måste skynda på ordentligt för att komma i åtanke för fyllnadsprövning.

Jag har inte satt mig in i hur många elever som berörs av det problem som vi nu diskuterar, och därför vet jag inte heller riktigt om den lösning som utbildningsministern anvisar är en bra lösning. Min tanke var snarare att regeringen skulle kunna ge UHÄ rätt att antagningspröva dessa elever på grundval av preliminära betyg, som lärarna skulle kunna utfärda.

Såvitt jag har förstått är också det problem det här gäller någonting som har inträffat just i år. Under tidigare år har tydligen detta problem inte uppstått. Det tyder alltså på att det nu råder en viss brist på samordning mellan UHÄ och KOMVUX i fråga om hur man lägger upp kurserna i KOMVUX, när de slutar och när UHÄ skall ha sina senaste antagningsprövningar. Jag tror precis som utbildningsministern att UHÄ inte gärna kan ha dessa prövningar senare och att det därför måste ankomma på KOMVUX att göra någon sorts ändring i sina kurser och i fråga om den tid när betyg kan utfärdas.

Jag skulle gärna vilja att utbildningsministern kommenterar det jag sagt nu och anger om det finns andra möjligheter att lösa detta problem. Men jag tackar alltså för svaret och för den möjlighet som utbildningsministern här anvisar för en lösning på problemet.

Anf. 38 Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Jag tror inte det finns andra möjligheter än de jag har anvisat i svaret. Med ett visst mått av anpassbarhet från KOMVUX sida tror jag det

*Om antagnings-
prövningen till
vårens högsko-
leutbildning*

är möjligt att nu lösa detta problem, så att betyg kan föreligga den 9 december eller särskild prövning kan ske.

Anf. 39 BJÖRN KÖRLOF (m):

Herr talman! Jag tackar återigen för utbildningsministerns kommentar och skulle gärna se att den här typen av problem inte inträder nästa år. De elever som går i KOMVUX tror sig naturligtvis kunna vara med i UHÄ:s antagningsprövning för våren. De är alltså inte införstådda med att de måste snabba på sin utbildning så pass kraftigt som de nu måste göra i det här fallet.

Överläggningen var härmed avslutad.

7 § Föredrogs och hänvisades
Propositionerna
1981/82:52 till konstitutionsutskottet
1981/82:56 till näringsutskottet

8 § Föredrogs och hänvisades
Motionerna
1981/82:69 och 70 till socialutskottet

9 § Föredrogs men bordlades åter
Trafikutskottets betänkande 1981/82:2

10 § Anf. 40 TALMANNEN:

Jag får meddela att på morgondagens föredragningslista uppförs socialförsäkringsutskottets betänkande 1 främst bland två gånger bordlagda ärenden.

11 § Anmäldes och bordlades
Propositionerna
1981/82:12 om kyrklig beredskap
1981/82:42 om fortsatt giltighet av lagen (1974:922) om kreditpolitiska medel
1981/82:54 om fortsatt giltighet av lagen (1979:103) om försöksverksamhet med användning av telefon vid rättegång

12 § Anmäldes och bordlades
Motionerna
1981/82:71 av *Göran Karlsson m. fl.*
1981/82:72 av *Blenda Litmarck*
med anledning av proposition 1981/82:22 om differentierade avgifter för pensionärer vid sjukhusvård

13 § Meddelande om interpellationer

Nr 17

Tisdagen den
3 november 1981

Meddelades att följande interpellationer framställdes

den 3 november

*Meddelande om
interpellationer*

1981/82:71 av *Anders Björck* (m) till kommunikationsministern om charterflyg till Florida:

Frågan om charterflyg till bl. a. Florida från de skandinaviska länderna har varit föremål för långvariga diskussioner. Från allmänhetens sida har det funnits – och finns – ett starkt intresse för att chartermålen utökas till antalet och efter hand förnyas.

Inställningen från de skandinaviska luftfartsmyndigheterna och regeringarna har emellertid länge varit restriktiv. Först i år har ett genombrott ägt rum när det gäller en positivare inställning. Olyckliga omständigheter har emellertid lett till att bl. a. SAS charterflygbolag SCANAIR inte kunnat inleda den avsedda chartertrafiken till Florida.

Under 1981 har följande skett i ärendet:

Februari 1981

Vid luftfartsförhandlingar mellan representanter för berörda myndigheter i USA och Skandinavien begärde CAB att till behandling skulle tas upp vissa charterfrågor. De skandinaviska myndigheterna tillmötesgick inte denna begäran och har i princip ställt sig avvisande till förhandlingar rörande charterfrågor.

April 1981

Vid ministermöte i Köpenhamn beslutade de tre skandinaviska kommunikationsministrarna att Florida skulle öppnas som resmål för IT-charter. Det uttalades därvid att man nog skulle bevaka att intresserade skandinaviska charterflygföretag skulle behandlas lika av de amerikanska myndigheterna. Om så inte skedde skulle inget skandinaviskt charterflygföretag av de skandinaviska myndigheterna tillåtas IT-charter till Florida.

Juni 1981

SCANAIR lämnade in ansökan om tillstånd för IT-charter till Florida från Oslo, Köpenhamn och Stockholm. Ansökan ställdes till de skandinaviska myndigheterna samt till CAB i USA.

Redan på ett tidigt stadium lät CAB förstå att man inte i nuläget avsåg lämna ett positivt svar på SCANAIR:s ansökan, då man i princip var missnöjd med de skandinaviska myndigheternas agerande på CAB:s önskan om förhandlingar rörande charterfrågor.

Augusti 1981

CAB meddelar följande: "Defers, without prejudice, action on the exemption applications of SCANAIR." Utan att ta ställning till SCANAIR:s ansökan uppskjuter sålunda CAB t. v. beslut i frågan.

CAB låter vidare förstå att något slutgiltigt besked ej kommer att medges SCANAIR förrän charterförhandlingar ägt rum.

September 1981

De skandinaviska myndigheterna initierar konsultationer med berörda myndigheter i USA som äger rum den 21–24 september. Resultatet av dessa konsultationer blir för SCANAIR:s del att CAB:s tidigare beslut står fast. Samtidigt låter CAB förstå att Sterling Airways får sitt gamla tillstånd förnyat för ytterligare fem år samt att man avser vidga tillståndet innehållande femte-frihets-operationer från Stockholm och Oslo.

Oktober 1981

Det danska Sterling Airways inleder som enda skandinaviska charterflyg-företag operationer från bl. a. Sverige till Florida.

Det är självfallet av största vikt ur svensk synpunkt att också SCANAIR kan komma i gång med den planerade charterverksamheten på Florida. För att bryta dödläget krävs snabba initiativ från den svenska regeringens och luftfartsmyndigheternas sida.

Med anledning av det anförda anhåller jag att till kommunikationsministern få ställa följande fråga:

Vilka initiativ avser man att ta från svensk sida för att bereda möjligheter för ett företag som SCANAIR att inleda charterflyg till Florida?

1981/82:72 av *Sven Johansson* (c) till utrikesministern om övergrepp mot de mänskliga fri- och rättigheterna i Iran:

Förhållandena i Iran utvecklas på ett sätt som närmast måste betraktas som groteskt. Dagligen nås vi av uppgifter om att människor avrättas. Skälen kan vara de mest triviala. Uppenbarligen gör man ingen skillnad mellan barn och vuxna. Det rättsliga förfarande som föregår avrättningarna är knappast värt namnet.

Den internationella opinionen kan inte förhålla sig passiv inför de uppenbara övergrepp på människors fri- och rättigheter som förekommer i Iran. Den muslimska fanatism som leder till dessa orimliga mänskliga tragedier och lidanden måste genom ett fast internationellt agerande bringas att upphöra.

Med stöd av det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till utrikesministern få ställa följande fråga:

Vilka initiativ har den svenska regeringen tagit för att få ett slut på de övergrepp mot de mest elementära mänskliga fri- och rättigheterna som förekommer i Iran?

14 § Meddelande om frågor

Nr 17

Tisdagen den
3 november 1981

Meddelades att följande frågor framställdes

den 2 november

*Meddelande om
frågor*

1981/82:74 av *Olle Östrand* (s) till industriministern om åtgärder för att upprätthålla industrisysselsättningen i Hudiksvall:

Lundberg Hymas AB avser att lägga ner sin tillverkning i Hudiksvall och överflytta den till Skellefteå. 170 anställda drabbas. Bakom beslutet ligger en överenskommelse med Skellefteå kommun. Kommunen förvärvar industri-lokaler för 10,5 milj. kr. av Karolin Invest AB, som också äger Lundberg Hymas AB. Villkoret för förvärvet är att bolaget koncentrerar all sin verksamhet till Skellefteå. Detta framgår av det upprättade avtalsförslaget.

Att sysselsättningsvaga kommuner nu börjat konkurrera med varandra om industriarbetsplatser är en följd av en konjunkturedgång som dess värre inte mötts av en aktiv regional- och näringspolitik.

Mot denna bakgrund vill jag ställa följande fråga till industriministern:

Vilka åtgärder avser statsrådet att vidta för att upprätthålla industrisys-selsättningen i Hudiksvall?

1981/82:75 av *Olle Aulin* (m) till försvarsministern om åtgärder för att stärka incidentberedskapen:

Vilka åtgärder avser försvarsministern vidta för att stärka vår incidentbe-redskap?

den 3 november

1981/82:76 av *Kjell-Olof Feldt* (s) till ekonomi- och budgetministern om tillståndsprovningen av svenska företags utlandsinvesteringar:

Varför har tillståndsprovningen av svenska företags utlandsinvesteringar avskaffats?

1981/82:77 av *Birgitta Johansson* (s) till statsrådet Ulla Tillander om breddning av gymnasieutbudet i Tidaholm och Vara:

Tidaholms och Vara kommuner har ansökt om att få inrätta försöksverk-samhet med social servicelinje för att bredda gymnasieutbudet och ta ansvar för ungdomars sysselsättning. Regeringen har sagt nej till denna begäran.

Jag vill därför till statsrådet ställa följande fråga:

Avser statsrådet, med anledning av utredningsarbetet om flexibel skolpla-nering, att ge orter som Tidaholm och Vara möjlighet att inrätta försöks-verksamhet med social servicelinje?

Nr 17

15 § Kammaren åtskildes kl. 16.14.

Tisdagen den
3 november 1981

In fidein

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert